

KREDITĒŠANAS INDEKSS PRIVĀTPERSONU SEGMENTĀ

Diskusija "Studiju un studējošo kreditēšanas sistēmas nākotne Latvijā: izaicinājumi un iespējamie risinājumi"

29.04.2019.

- Finanšu tirgu studiju kreditēšanas aspektā nevajadzētu skatīt atrauti no izglītības tirgus, norādīja Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētājs **Arvils Ašeradens**. Latvija šobrīd saņem no augstākās izglītības tik, cik tajā ir investējusi līdz šim, un šī aina ir diezgan bēdīga. Šobrīd visa augstākās izglītības sektora budžets ir apmēram 160 miljoni eiro (salīdzinājumam – vienai pašai Tartu Universitātei Igaunijā tie ir 140 miljoni eiro), no kuriem 90 miljonus eiro piešķir valdība un pārējo ieņem augstskolas caur studiju maksu un dažādiem projektiem. Arvils Ašeradens uzsvēra, ka šobrīd notiek pāreja uz zināšanu sabiedrību, un izglītības tirgum ir liels izaugsmes potenciāls. Kā svarīgu aspektu viņš norādīja nepieciešamību atkal apvienot zinātnes segmentu ar augstskolām, atgādinot, ka 2005. gadā tie tika nošķirti. Taču zinātne ir viens no augstskolu kvalitātes rādītājiem globālajā tirgū. Šeit joprojām būs svarīgs valsts ieguldījums, jo jaunu zināšanu rašanos nav iespējams segt no studiju maksas.
Viņš arī atzina, ka augstskolas maz komunicē izglītības ekonomisko vērtību. Ir jāveido augstskolu absolventu reģistrs ar datiem par to, cik drīz pēc studiju beigšanas absolventi sāk strādāt, vai strādā savā profesijā un cik daudz saņem, lai izvērtētu augstākās izglītības atbilstību darba tirgum. (*IZM komentārs – šāds reģistrs jau ir ieviests, tajā apkopoti dati par 2017. gada augstskolu absolventiem, taču apmēram gadu jānogaida, lai redzētu objektīvu ainu.*) Arvils Ašeradens arī atzina, ka maz ticams, ka Latvija tuvākajā laikā spēs nodrošināt bezmaksas augstāko izglītību visiem interesentiem, tāpēc studiju kreditēšana būs aktuāla, taču nepieciešami sistēmas uzlabojumi un efektīvāka kredītu dzēšanas sistēma. Vienlaikus viņš pauda, ka nākotnes prognozēšana izglītībā ir ļoti komplicēts jautājums, nākotnes darba tirgus jāpēta un jāmodelē arī pašām augstskolām, taču jāņem vērā, ka tik maza valsts kā Latvija var būt veiksmīga tikai atsevišķās nozarēs, un tās sadarbībā ar politikas veidotājiem būtu jāapzina un jāattīsta.
- Izglītības un zinātnes ministrijas parlamentārā sekretāre **Anita Muižniece** pauda, ka sistēma patiešām ir novecojusi un nefunkcionē tā, kā vajadzētu, tāpēc jāmeklē risinājumi, kā augstāko izglītību padarīt pieejamāku. Vienlaikus viņa uzsvēra nepieciešamību uzlabot sistēmas kvalitāti nevis no pozīcijas "izglītība visiem par katru cenu", bet atrast labāko, konkurētspējīgāko un dzīvotspējīgu risinājumu. Cilvēki ar augstāko izglītību pelna vairāk un viņiem ir mazāks risks nokļūt bezdarbnieku rindās, tāpēc jāveicina vispārēja augstākās izglītības pieejamība, taču jāņem vērā, ka tautsaimniecībai ir savas prioritārās jomas, kurās nepieciešams lielāks valsts atbalsts.
- Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera (LTRK) ir izstrādājusi stratēģiju valstij, un tās devīze ir "Latvija – vieta, kur tiekas talanti", ar to domājot talantus visās vecuma grupās, bet īpaši jauniešus – gan tos, kuri dzimuši un auguši Latvijā, gan tos ārvalstu jauniešus, kuri vēlas šeit studēt. LTRK Padomes priekšsēdētājs **Aigars Rostovskis** vērsa klātesošo uzmanību uz to, ka Latvija no IKP augstākajai izglītībai vidēji atvēl vairāk nekā daudzas citas OECD un Eiropas valstis, tomēr efektīva studiju kreditēšana būtu papildu resurss studiju kvalitātes veicināšanai. Šī brīža studiju kreditēšanas sistēma tās izveidošanas brīdī bija pietiekami moderns un adekvāts instruments, taču Latvija ir aizkavējusies ar modernāka instrumenta radīšanu, un šī sistēma ir jārestartē. Aigars Rostovskis ieteica īpašus atvieglojumus piešķirt doktorantūras studiju līmenī, lai motivētu cilvēkus, ģenerētu augstāku zinātnes potenciālu un panāktu iekavēto šajā līmenī, kur Latvija starptautiski ievērojami atpaliek. Viņš atzina, ka augstākā izglītība Latvijā joprojām darbojas postpadomiskā sistēmā, un neatbilstība darba tirgum ir kritiska. Svarīgākais jautājums – vai sekosim globālām tendencēm augstākajā izglītībā, vai arī saglabāsim sociālismu, un kreditēšana ir tikai viens no aspektiem. Viņš uzsvēra, ka politikas veidotājiem jābūt konsultantiem, jāskaidro šīs globālās tendences, nevis tikai jādala nauda; tāpat valsts sektors nepietiekami ieklausās privātā segmenta nozares spēlētājos.
- Attīstības finanšu institūcijas ALTUM valdes priekšsēdētājs **Reinis Bērziņš** šo situāciju skatīja ne tikai kā eksperts, bet arī vairāku akadēmisko grādu ieguvējs, no kuriem vienu ieguvis tieši ar studiju kredīta atbalstu. Viņš atzina, ka 15 gadu laikā aina augstākās izglītības sektorā nav sevišķi mainījies, un studenti joprojām sastopas ar līdzīgam problēmām. Meklējot risinājumus, ALTUM nevēlas konkurēt ar komercbankām, jo privātpersonu kreditēšanas segmentā neredz savu iesaisti kā efektīvu risinājumu. ALTUM instruments ir dažādas garantijas, tāpēc Reinis Bērziņš nāca klajā ar piedāvājumu iesaistīties studentu kreditēšanā ar portfelgarantiju, kas ļautu valstij ar mazākiem resursiem kreditēt vairāk studentu un atrisinātu nepieciešamību pēc papildu privātajiem galvotājiem, ko studenti nereti nespēj nodrošināt.

- Latvijas Studentu apvienības prezidente **Justīne Širina** atklāja, ka 2018. gadā Latvijā bija vairāk nekā 80 000 studējošo, un vairāk nekā 60% no tiem maksāja par studijām paši vai arī meklēja darbu paralēli pilna laikā studijām vai kredīta iespējas. Pastāvošā sistēma nerisina studentu vajadzības, un arī bankas acīmredzami nevēlas tajā piedalīties smagnējās administratīvās procedūras dēļ. Domājot par to, kā tiek sadalīts finansējums budžeta vietām, svarīgi atbildēt uz jautājumu, vai šāds dalījums veidojies vēsturiski un turpinās aiz inerces, vai arī augstskolas var konkurēt un pierādīt, ka tieši viņu studiju programma ir vislabākā un pelnījusi valsts ieguldījumu. Justīne Širina arī pauda, ka viņai kā studentei ir vissvarīgāk, lai valsts palīdzētu tieši izglītības iegūšanā, jo tā ir beztermiņa kvalifikācija un vērtība, kas ir daudz svarīgāka gan par atbalstu biznesa uzsākšanai, gan mājojuma iegādi, kura aktualizēsies, visticamāk, tikai līdz ar ģimenes nodibināšanu, un kā vismazāk prioritāro jomu viņa minēja patēriņu. Justīne Širina minēja vairākus vēl diskutējamus jautājumus, t. sk. aktīvāku esošo reģistru un citu digitālo iespēju izmantošanu ātrākai informācijas aprītei, kredīta griestu atcelšanu, kredīta dzēšanas sistēmas rūpīgāku izstrādi, iespēju 1. kursā mainīt studiju programmu ar to pašu studiju kredītu, kā arī atbalstu studentiem – jaunajiem vecākiem. Ina arī uzsvēra, ka nepieciešams vairāk izglītēt jauniešus vēl skolas laikā par to, ko nozīmē ņemt studiju kredītu, kāda ir atmaksas procedūra utt., lai padziļinātu jauniešu finanšu prātību.
- Visbeidzot, Finanšu nozares asociācijas Kreditēšanas komitejas līdzpriekšsēdētājs, Swedbank Hipotekārās kreditēšanas atbalsta daļas vadītājs Baltijā **Ainars Balcers** uzsvēra divas rekomendācijas. Sistēmu ievērojami atvieglotu iespēja pieteikties studiju kredītam attālināti, līdzīgi, kā tas ir ar patēriņa kredītiem. Turklāt vairāku komercbanku iesaistīšanās studentu kreditēšanā būtu ne tikai loģiska, ļaujot cilvēkam izvēlēties tuvāko un ērtāko kredītdevēju, bet arī uzlabotu konkurenci, līdz ar to servisu. Turklāt bankas ir potenciāls darba devējs, kas ir ieinteresēts izglītotos speciālistos. Šodienas students ir potenciālais rītdienas hipotekārā kredītaņēmējs, kredītkartes un citu pakalpojumu lietotājs.